

ПРОВІДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Сьогодні культура є провідним елементом для будь-якої людської діяльності, саме тому виникає багато питань щодо формування її окремих аспектів. У нашій статті ми розкриваємо зміст поняття "дослідницька культура майбутніх філологів", а також аналізуємо інтеграційні зв'язки зазначеного феномену з предметами навчального плану. Наводиться система вправ, за допомогою якої у студентів формується дослідницька культура.

Ключові слова: дослідницька культура, культура, інтеграційні зв'язки, система вправ.

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується значними змінами як у соціально-економічній, так і в культурно-освітній сферах життя України. Ці умови розвитку суспільства формують нові вимоги до прогресивного педагога, який спроможний вирішувати проблеми освіти. У зв'язку з цим Державною національною програмою "Освіта (Україна XXI століття)" пріоритетними визнано гуманізацію та гуманітаризацію системи освіти, що охоплюють різні сфери життя, серед яких важливе місце займає й освіта, що завжди була і залишається одним із фундаментальних стовпів формування людської особистості, та які мають сприяти вихованню й розвитку духовної культури молоді [1]. Основні напрями розв'язання проблем освіти в цілому та виховання, окреслені в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, яка вимагає від педагога використання прогресивних методик викладання, сучасних засобів отримання й обробки інформації, уміння використовувати ТЗН, а також бути творцем сучасного знання та робити активний внесок в українську науку. Саме це положення й вимагає від спеціалістів особливих умінь і навичок, які виражаються у сформованій певним чином дослідницькій культурі.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури показує, що окрім диференціації нових видів наукової діяльності, сьогодні не зупиняються процеси синтезу, наприклад, уже не існує чіткої межі між педагогічною та науковою, дослідницькою діяльністю; ці поняття синтезували в один феномен, де особистість постає як педагог-дослідник, який має володіти дослідницькою культурою. Питання самоосвіти та становлення дослідницької культури вивчали досить детально вченими-педагогами (Ю. Бабанський, Б. Гершунський, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, О. Мороз, В. Семиченко, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, К. Ушинський), але в контексті сьогодення такий феномен, як "дослідницька культура" має дещо інший зміст, що зумовлено розвитком інформаційних технологій, які пронизують усі сфери суспільного життя, зокрема й освітню ланку, де активно використовуються комп'ютери, аудіо та відеоматеріали, глобальна мережа Інтернет та ін. Тому дуже важливим є формування вмінь студентів, що пов'язані з обробкою інформації, її класифікацією, узагальненням, структуруванням та ін.

Проблема, яку ми маємо на меті розглянути у своєму дослідженні, знаходиться у полі вивчення таких наук, як: філософія, культурологія, психологія та педагогіка. Вивчення окремих аспектів професійної культури педагога займалися і займаються такі вчені, як: А. Алексюк, І. Богданова, В. Гриньова, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кічук, В. Кремінь, З. Н. Курлянд, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Рудницька, С. Сисоєва та ін. Проблеми наукової та методологічної підготовки студентів розглядаються у роботах В. Андрущенко, О. Бережної, В. Буряка, С. Гончаренка, В. Загвязинського, О. Новикова, В. Семиченко та ін. Безпосередньо становлення та розвиток дослідницької культури вивчали такі вчені, як: О. Бережнова, В. Загвязинський, В. Краєвський. Українські вчені виявляють значний інтерес до вивчення цієї проблеми, серед яких С. Гончаренко, О. Жилінська, В. Тушева, Д. Черваньов, В. Шейко та ін. Сьогодні особливу увагу формуванню науково-дослідницької культури майбутнього вчителя приділяє В. Тушева [4], а, в свою чергу, В. Семиченко [3] у своїх працях вивчає дослідницьку культуру та шляхи її формування.

Метою нашої статті є розгляд загальних характеристик дослідницької культури, а також окреслення її інтеграційних зв'язків з предметами навчального плану, адже сьогодні все частіше постає проблема формування базової культури особистості, яка проявляє себе у таких формах, як-от: дослідницька, професійна, педагогічна, методологічна, економічна, правова культура та ін.

Ключовим поняттям для нашого дослідження є "дослідницька культура майбутніх філологів" і на базі проведеної нами аналітичної роботи справедливим є твердження, що цей феномен – складне, динамічне, багатокомпонентне утворення, яке включає в себе методологічну культуру, яка характеризується ґрунтовним володінням методологією педагогічної, психологічної науки, а також методології дослідницької діяльності; наукову культуру як особливу сферу та особливий вид духовної діяльності людини, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація достовірних знань про дійсність культури поведінки, яка є невід'ємною частиною дослідницького процесу; моральну культуру, що є системою нормативних особистісних цінностей; правову культуру – підготовленість молодих дослідників до сприйняття прогресивних правових ідей і законів, а також уміння їх використовувати та дотримуватися; естетичну

культуру – сукупність естетичних цінностей, адже результат будь-якої творчої праці також оцінюється й з естетичної точки зору.

У процесі попереднього аналізу нами було виявлено, що культура є складним утворенням. У нашому дослідженні ми виходили з того, що зміст культури особистості (включаючи її науково-дослідницький аспект) повністю сформовано та організовано певним чином. Структура діяльності обумовлюється різним співвідношенням матеріально-практичних і духовно-психологічних форм активності людини. Отже, структуру дослідницької культури педагога-філолога можливо уявити як єдність внутрішньої, духовно-психологічної, та зовнішньої, практичної діяльності.

Виходячи з принципу єдності людини, культури і діяльності, у дослідженні виділено ті компоненти особистості, через розвиток яких можливо найбільш детально прогледіти становлення та розвиток дослідницької культури, а саме: мотиваційний, діяльнісний і рефлексивний.

Процес становлення дослідницької культури є складним і комплексним, який неможливий без використання інтеграційних зв'язків з предметами навчального плану, і має починатися з першого курсу навчання у ВНЗ. Формування зазначеного феномена неможливе на базі одного або кількох дисциплін, адже його розвиток протікає на підґрунті вже усталених принципів базової, професійної та педагогічної культур і включає в себе, як було зазначено вище, методологічну, наукову, моральну, правову, естетичну, інформаційну культуру та культуру поведінки, яка в свою чергу, поділяється на культуру розумової праці, етикет (педагогічний, науковий), культуру зовнішнього вигляду та комунікативну культуру, складниками якої є культура мови, мовний етикет і культура мовлення. Цей детальний аналіз поняття "дослідницька культура майбутніх філологів" доводить, що під час його формування домінуючу роль відіграють предмети навчального плану, що безпосередньо пов'язані зі становленням будь-якого з компонентів і на цьому важливо акцентувати увагу і педагогів, і студентів.

Зазначимо, що у рамках нашого дослідження, ми хочемо продемонструвати зазначені вище інтеграційні зв'язки на прикладі дисциплін другого циклу навчального плану – циклу природничо-наукової підготовки, як-от: основи інформатики та технічні засоби навчання, основи наукових досліджень, вступ до мовознавства, вступ до літературознавства, нові інформаційні технології, методика викладання іноземних мов, які систематизовано в Таблиці 1.

Таким чином, ми бачимо, що дослідницька культура має синтетичний характер, але окрім теоретичного знання, яке становить фундамент для подальшого формування зазначеного явища, домінуючу роль відіграють уміння та навички, становлення котрих можливе лише за умов активного виконання практичних вправ і завдань, приклади яких наведемо нижче.

Підкреслимо, що у зв'язку з тим, що задля успішного розвитку дослідницької культури, важливо дотримуватися принципу системності та послідовності навчання, доступності і дохідливості, активності і свідомості, вправи для формування дослідницької культури мають починатися з елементарних завдань, які включають некомунікативні вправи, наприклад:

Завдання: виправте мовні помилки.

Студенти 1-4 курсів Ізмаїльського державного гуманітарного університету приймають активну участь у науковому житті університету.

Для того, щоб проілюструвати дане явище приведемо приклад.

Вирішення поставлених задач допоможе окреслити зазначене поняття.

У наведених вище прикладах студенти мають знайти та виправити мовні помилки, які є типовими під час виконання дослідницької роботи. Так, вираз "приймати участь" є некоректним і має бути замінений на "брати участь", "привести приклад" – на "навести приклад", а "вирішення задач" – на "вирішення завдань" або "розв'язання задач".

Наведемо приклад ще одного завдання, яке дає можливість сформувати у майбутніх філологів уміння виділяти ключові ідеї тексту, логічно їх розмежовувати, визначати головну думку тексту, підбирати найбільш емку назву для тексту повідомлення та ін.

Завдання: поділіть текст на абзаци.

Предмети та явища навколишнього світу мають цілий ряд об'єктивних характеристик, котрі є певною основою для їх оцінки. Будучи внесеними в індивідуальну та колективну діяльність, предмети вступають у певні відносини з людьми або заважають реалізації їх інтересів, або допомагають їм. Це неминуче несе за собою суб'єктивну компоненту, яка є в оцінці. Світ людини – це сукупність речей, подій та явищ, котрі вона виділяє із зовнішнього світу, набір значень та понять, на які вона звертає увагу. Таким чином, цінності можна визначити як те, що є важливим та дорогим для того, хто робить їх оцінку. І тут виникає неминуча спокуса вважати цінності чимось суб'єктивним, залежним від вільного вибору. Співвідношення об'єктивного та суб'єктивного як особлива проблема змінюється в рамках діялісного підходу, що дозволяє розглядати систему цінностей як результат міжіндивідуального цілепокладання, який здійснюється за законами соціокультурної еволюції [2, с. 35].

Таблиця 1

Інтеграційні зв'язки дослідницької культури з дисциплінами навчального плану з напрямку підготовки 6.020303 "Філологія*"

№ з/п	Назва дисципліни	Зміст навчальної дисципліни
1	Основи інформатики та технічні засоби навчання	Види та властивості інформації; поняття, структура, класифікація інформаційних систем; операційна система персонального комп'ютера; сучасні інформаційні технології; мережеві технології; текстові процесори та видавничі системи; робота з документами; введення і редагування тексту; форматування тексту; друкування документу; створення таблиць; графічні об'єкти; характеристика засобів навчання та їх функції; технічні засоби навчання; метод проектів; методика створення навчального проекту засобами інформаційних технологій
2	Основи наукових досліджень	Поняття про науку; наукова комунікація; науково-дослідницька діяльність студентів; організація творчої діяльності; методологія та методи наукового дослідження; організація та проведення соціологічних досліджень; курсова, дипломна, магістерська роботи як кваліфікаційне дослідження; оформлення та захист; підготовка до написання дисертації та накопичення наукової інформації; пошук, накопичення й обробка наукової інформації; вимоги до змісту і структури наукової праці; оформлення, захист; робота над публікаціями, рефератами і доповідями
3	Вступ до мовознавства	Природа, сутність, функції та будова мови; звуки мови, їх вивчення, класифікація; фонетичні одиниці та засоби; письмо; слово та його значення; лексико-семантичні категорії; лексико-семантична система мови; лексикографія; граматика, граматичні значення та категорії; частини мови; словосполучення і речення
4	Вступ до літературознавства	Система знань про літературу; художня специфіка літератури; сприймання художнього твору; зміст і форма літературного твору; художня мова літератури; основи наратології; концепти творчості; літературний стиль і стильові різновиди.
5	Нові інформаційні технології	Місце та можливості інформаційних технологій у навчальній роботі; використання прикладного програмного забезпечення загального користування (текстовий і графічний редактори, електронні таблиці) в методичній роботі; підготовка доповіді у вигляді електронної презентації з використанням можливостей MS Powerpoint; мультимедійне програмне забезпечення; типи електронних посібників (ЕП), їх структура; дистанційне навчання; поняття про електронний навчальний курс, вимоги до його створення; сервіси Internet; використання в навчанні можливостей Internet; організація пошуку інформації у мережі Internet
6	Методика викладання іноземних мов	Загальні питання методики викладання іноземних мов; навчання граматичного, лексичного та фонетичного матеріалу; навчання аудіювання, говоріння, читання, письма; методи навчання іноземних

		МОВ
--	--	-----

Можливі варіації такого завдання, як, наприклад: поставте частини тексту у логічній послідовності, підберіть назву для тексту та ін. Ці завдання розвивають уміння аналізувати отриману інформацію, виділяти головну думку тексту, встановлювати логічні та причинно-наслідкові зв'язки між частинами тексту, що у подальшому сприятиме успішному визначенню об'єкту та предмету дослідження, визначення його завдань тощо.

Поступове ускладнення завдань стимулює студентів до більш глибокої та ретельної підготовки до дослідницької діяльності. У подальших вправах уже більш чітко простежуються дослідницькі елементи, які включають завдання з аудіювання або читання коротких повідомлень, вправи типу "запитання – відповідь", "запитання – контр запитання", "повідомлення – запитання" та ін.

Наступним кроком буде виконання комунікативних вправ, націлених на формування дослідницької культури майбутніх філологів. Вони включатимуть завдання з прослуховування або читання тексту з метою отримання інформації, переказ наукового тексту, зі складання розгорнутого плану доповіді, написання анотації, наукової статті, складання нотатків, тез, написання доповіді, реферату, а в подальшому курсової та дипломної робіт, а також моделювання різноманітних ситуацій.

Прикладом елементарних завдань можуть бути наступні:

Завдання: знайдіть приклади описових і реферативних анотацій у літературі українською та англійською мовами.

Завдання: складіть описову та реферативну анотації на тему... українською та англійською мовами.

Завдання: складіть орієнтовний план доповіді на тему...

Завдання: підберіть бібліографічний список із 20 різних джерел на зазначену тему.

Зазначені завдання мають бути пов'язані також з публічними виступами, де студенти формують уміння слухати, виділяти головне із доповіді, ставити запитання, коректно реагувати на питання та зауваження, вчаться виступати перед аудиторією. Ці уміння є вкрай важливим для формування дослідницької культури, адже дослідницька діяльність включає в себе не лише письмове оформлення власного дослідження, але й публічну презентацію та відстоювання власної позиції.

Таким чином, виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що формування дослідницької культури майбутніх філологів є складним тривалим процесом, який відбувається у тісному зв'язку та на базі предметів навчального плану ВНЗ і триває протягом усього періоду навчання у виші. Окрім теоретичного підґрунтя, у студентів важливо сформувати практичні навички, становлення яких неможливе без практичних вправ. Кожний блок вправ націлений на становлення та закріплення конкретних умінь і навичок. Вивчення змісту навчальних дисциплін з циклу "Природничо-наукова підготовка", дало можливість нам осмислити, що не лише фахова підготовка майбутніх філологів впливає на формування їх дослідницької культури, але й покрокове оволодіння матеріалом з інших дисциплін впливає на формування дослідницької культури майбутніх філологів.

Перспективи нашого дослідження ми вбачаємо у подальшому розгляді інтеграційних зв'язків дослідницької культури з предметами навчального плану, а також у розробці системи вправ, що націлені на формування дослідницької культури майбутніх філологів.

Використані джерела

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. 1993. – № 44–46. – 62 с.
2. Плахотнік О. Системотворча роль поняття цінностей у концептуальному фундаменті сучасної педагогіки і психології / О. Плахотнік // Проблеми освіти. – 2012. – № 14. – С. 34–36.
3. Семиченко В. Проблема формування дослідницької культури молодих науковців / В. Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – № 1. – С. 19–28.
4. Тушева В. Науково-дослідницька культура майбутнього вчителя : сутність поняття та теоретичні аспекти її формування / В. Тушева // Професійна освіта. – 2010. – № 2. – С. 18–23.

Труфкіна М. В.

ЦЕНТРАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ

Сегодня культура является центральным элементом любой человеческой деятельности, именно поэтому возникает множество вопросов, которые касаются формирования ее отдельных аспектов. В нашей статье мы раскрываем содержание понятия "исследовательская культура будущих филологов", а также анализируем интеграционные

связи данного феномена с предметами учебного плана. Дается система упражнений, с помощью которой у студентов формируется исследовательская культура.

Ключевые слова: исследовательская культура, культура, интеграционные связи, система упражнений.

Trufkina M. V.

PRINCIPAL ASPECTS OF FUTURE PHILOLOGISTS' RESEARCH CULTURE FORMATION

Today culture penetrates into any sphere of human life, that is why different questions concerning its' separate aspects formation emerge. Our article deals with the problem of the future philologists' research culture formation. It also discloses its integral connections with the subjects in the curriculum. The article presents the system of exercises which are aimed at research culture formation.

Key words: research culture, culture, integral connection, system of exercises.

Стаття надійшла до редакції 17.06.13

